

генция, развитие на градска култура. Той е в най-голяма степен тяхно отражение.

Първостепенен двигател на тази ментална промяна несъмнено е била книжната продукция. Освен споменатите христоитии, които строго се придържат към православната етична норма, през първата половина на XIX в. гръцкото просвещение вкарва в български читателски оборот и друг тип книги, в които отношението към смеха е съвсем различно - то е светско и разкрепостено. Става дума за различни наричници за добро поведение, преведени от френски и италиански на гръцки, а след това и на български език. В тях се пропагандира един нов просветенски морален кодекс, според който премереният хумор и духовитостта са част от представата за добри обноски. Нещо повече, мрачният агеласт, т.е. лишеният от способността да се смее, е считан за непълноценен човек. В основата на тези наричници, със стотици издания на Запад след XVI век, стои един трактат на Еразъм Ротердамски от 1530 г., озаглавен „De civilitate morum puerilium“ (за учтивостта в обноските на детето), който според Норберт Елиас бележи началото на все още незавършения процес на цивилизация⁷.

Желанието да се предложи на българското общество това ново разбиране за смеха е забележимо в книжовната дейност на ранни възрожденци като Райно Попович, Неофит Бозвели, Константин Фотинов и др. През 1837 г. Райно Попович превежда от гръцки христоитията на А. Византиос със заглавие „Благонравие“. В нея относно смеха се препоръчва умереност, без обаче той да се приема като нещо по условие осъдително. През 1843 г. Сава Радулов издава книгата „Благонравни учения“ (от италиански автор, превод от гръцки), в която отношението към смеха също е по-скоро предпазливо насърчително. Фотинов в „Любословие“ публикува откъси от „Христоитията“ на Византиос, в която явно е виждал достойни за следване примери. Идеята за забавлението като една от функциите на вестника не е била чужда и на Раковски, ако се съди по факта, че в главата на „Дунавски лебед“ е записано: "граждански, любословни и забавни вестник".

Значително влияние в промяната на нагласите е упражнила и преводната литература. Към средата на XIX в. до българската публика достигат някои от т.нар. „странстващи“ сюжети, познати от „Декамерон“ на Бокачо или от „1001 нощ“, както и други четива с лековато съдържание. През 1851 г. „Цариградски вестник“ печата откъси от сатиричния роман на Кристоф Виланд „История на абдеритите“. Две години по-късно се появяват и особено популярните „Високи умни хитрости Бертолдови“ от Дж. Чезаре Кроче⁸. Тези, както и други преводни текстове със светско съдържание, показват напредващи мирогледни изменения и едно по-широко поле за проявление на хедонистични нагласи.